

פת ספק לחם ספק מצה | ז"ע"א "אמר רבה" - "דאשתכח בגומא"

כימי עבר אפו את המצות עבות כלחם, לכן המוצא בפסח פת מעופשת בתוך תיבה, ששמים בה כל השנה פת, ואינו יודע מהי, חמץ או מצה? יש מספר דרכים לברר את האמת:

- מציאות ברורה – במידה וניכר מהפת מהו טיבה ההכרעה ברורה ואין צורך לברר עוד.
- רוב השימוש – מכריע מרבית השימוש בתיבה לחמץ או למצה.
- השימוש האחרון – מכריע השימוש האחרון שנעשה בתיבה לחמץ או למצה.
- מציאות דחוקה – אף שיש יותר צד במציאות להעמיד כאפשרות אחת, ה'רוב' מכריע כאפשרות השנייה, אף שהיא מציאות דחוקה יותר (אם ישנה אפשרות להסביר את המציאות הדחוקה).

אגב הדין, לאחר שמוכח מהמשנה שעדיף 'אחרון' מ'רוב', הגמרא מבררת מדוע הברייתא העדיפה 'רוב' על פני 'אחרון'.

רב

רבה בר רב הונא אמר רב: (מצא בתיבה שרגלי להניח בה את הלחם והמצה) הפת שעטיפשה, כיון שרבתה מצה – מותרת.

מדוע הפת מותרת, הרי אם ניכר מהפת שהיא חמץ ודאי שהיא אסורה, ומדוע ש"רבתה מצה" (מספר הפעמים ששם בתיבה מצה היה רב יותר ממספר הפעמים ששם בה לחם) – יועיל להתירה? הרי זה 'רוב' נגד 'מציאות ברורה'?

אלא ודאי הכוונה שלא ניכר מהפת טיבה, עדיין מדוע להתירה מפני ש"רבתה מצה" – הרי עדיף להתירה מפני השימוש האחרון שנעשה בתיבה, ושמו בה בחג מצה. שהרי 'אחרון' עדיף על פני 'רוב', כמוכח ממטבע שנמצא בשווקי ירושלים? וכ"ש בדיננו, שאנשים נוהגים לאכול את הפת הישנה קודם שתתעפש ולהותיר בתיבה את החדשה! (וכן הבית נבדק כולו מחמץ ורק מצות נכנסו לבית)

לא הולכים בפת אחר השימוש האחרון (לומר שמצה הוכנסה אחרונה לתיבה) כיוון שהעיפוש שעליה מוכיח שהוכנסה לתיבה לפני ימים רבים והיא ישנה, לכן מוכרח שהיא חמץ.

אם העיפוש מוכיח בוודאות שזהו לחם, כיצד התיר רב את הפת מפני "שרבתה מצה"??

רבה: ב"רבתה מצה" אין הכוונה על המצה עצמה (שמרבית הפתים שהוכנסו לתיבה הם מצה), אלא על ימי אכילת מצה שרבו, ומרבית ימי החג עברו ולכן ייתכן שגם המצה התעפשה.

אם כוונת רב לימי אכילת מצה בוודאי שבתובה זו מצה, אין מה להסתפק, הרי עשה בדיקת חמץ (ולא ניתן להוכיח מהעיפוש האם הפת לחם או מצה) – ומהו חידושו של רב?

עסקינן בפת שעיושה מרובה, ויש צד לומר שהעיפוש מוכיח שהיא לחם (ולא נבדקה התיבה כראוי לפני פסח), מחדש רב מכיוון שעברו מרבית ימי אכילת מצה הולכים אחר 'רוב' הימים שזו מצה, ועיושה מרובה מחמת שאפה כל יום מצה חמה והניח אותה על הישנות וזה גרם להן להתעפש הרבה.

במשנה הלכו אחר השימוש האחרון מול 'רוב', מדוע הברייתא לא פסקה שזהות המטבע תקבע על פי המטבע האחרון שהוכנס לתיבה?

רב נחמן בר יצחק: אינו זוכר איזה מטבע הכניס אחרון לתיבה, לכן לא ניתן לקבוע את זהותו על"פ השימוש האחרון.
רב זביד: הניח בתיבה שתי ערימות של מטבעות, אחת של חולין ואחת של מעשר שני, ואינו יודע מאיזו ערימה לקח את המטבע.
רב פפא: נמצא המטבע בתוך גומא בתיבה וייתכן שהוא טמון שם זמן רב, לכן לא ניתן להוכיח מזהות המטבע האחרון שהוכנס.

משנה שקלים ז, ב

[פירות מעשר שני יש לאוכלם בטהרה בירושלים. רבים מישראל במהלך השנה היו מחללים את הפירות לכסף, ובעת הרגל בירושלים פודים את הכסף לאוכל. רבים מהעולים לא הספיקו לבזבז את כספי מעשר שני ברגל, וכסף זה אינו שווה הרבה מחוץ לירושלים, לכן הם היו משאירים את הכסף הנתון לתושבי ירושלים תמורת טובת הנאה ותושבי ירושלים היו קונים בכספים אלו אוכל במהלך השנה. כיוון שעיקר השימוש בכסף נעשה לקניית בשר וחכמים תיקנו שהבשר היחיד שאפשר לרכוש תמורת כסף מעשר שני הוא קורבן שלמים – למעשה כסף שנמצא ליד סוחרי בהמות בכל העיר כמעט בוודאות זה כסף מעשר שני שנאבד טרם או לאחר רכישת קורבן שלמים]

מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה (בירושלים) – לעולם מעשר (אף שיייתכן שהמעות נפלו למוכר והן חולין, מ'ספק איסורא לחומרא' נוהגים במעות בטהרה).
בהר הבית (אפילו בשעת הרגל) – חולין (רוב מעות העיר חולין במהלך השנה, לכן תולים שהמעות שנמצאו נאבדו לפני הרגל).
בירושלים בשעת הרגל – מעשר (שרוב מעות העיר בשעת הרגל מעשר הן), בשאר ימות השנה – חולין.

רב שמעיה בר זירא: ההבדל בין מעות שנמצאו בהר הבית (שתולים שהמעות נאבדו קודם הרגל), למעות שנמצאו בשווקים (שתולים את המעות בזמן הימצאותם), ששווקי ירושלים נוקו בכל יום ובוודאי מטבעות ישנים כבר נמצאו, לכן הסבירות שזהו מטבע שנאבד כעת. לעומת בהר הבית שלא ניקו אותו, כיוון שרצפתו הייתה שטח מרוצף ומישורי והרוח ניקתה אותו, וכן הרצפה הייתה די נקייה כיוון שנכנסו למקדש בלא נעליים ואבק שעל הרגליים.

ברייתא

ר' יוסי בר יהודה אומר: תיבה שנשתמשו (לאחסן) בה מעות חולין ומעות מעשר (שני), (נטל ממנה מטבע ואינו יודע מהי) אם רוב (המטבעות שאוחסנו בתיבה) חולין – חולין, אם רוב מעשר – מעשר.